

aktuele informatie uit binnen- en buitenland
een uitgave van de Bomenstichting

OPEN HUIS OP 12 SEPTEMBER 1981

Op 27 april is de Bomenstichting vertrokken uit Zeist om zich te vestigen in Utrecht, in het hart van de binnenstad: de Donkerstraat. Daar staat op nummer 17 het Huis Zoudenbalch, gebouwd omstreeks 1460 en destijds de vorstelijke woning van de gelijknamige kanunnik. Later werd het weeshuis en rommelpand en in 1903 is het door brand verwoest. Daarna is de gevel in oude stijl herbouwd, de kantoorruimten van nu waren vanaf die tijd magazijnen voor groothandelswaren.

De Stichting Natuur & Milieu, die het pand huurt houdt samen met de medebewoners: de Bomenstichting, Landelijk Milieu Overleg, Landelijk Voedseloverleg, Nederland Gifvrij, Stuurgroep World Conservation Strategy en Werkgroep Behoud Tropisch Regenwoud, een open huis.

Er zal informatie worden gegeven over het werk, er zal een huisorkest spelen en een aantal kunstwerken (etsen) met de natuur als onderwerp worden getoond. Hapjes en drankjes zullen worden aangeboden. Op 12 september van 12.00 tot 16.30 uur bent U van harte welkom. Vanaf het Centraal Station loopt U in 10 minuten naar de Donkerstraat, buitenom via Mariaplaats en Zadelstraat of via Hoog Catharijne, Clarenburg en de Steenweg.

WAAROM WORDT DE GROVE DEN MISKEND?

Vanouds zijn vele mensen die ertoe in staat waren voor hun plezier op de zandgrond gaan wonen, op de Utrechtse Heuvelrug, in het Gooi, op de Veluwe, in Drenthe, Zuid-Friesland, de punt van Groningen en in Noord-Brabant en het Noorden.

Een belangrijke reden om dat te doen was dat daar zulke mooie oude grove dennen stonden, met hun lichte grillig gevormde kroon, de rode bast op het bovendee van de stam en de zware takken.

In die woongebieden zijn nu heel wat van die oude dennen verdwenen, deels door ouderdom, soms door onoordeelkundige verzorging, en ook heel vaak omdat de steeds wisselende bewoners vonden dat een boom in de weg stond voor hun tuinplannen. Nu is het merkwaardig dat men die dennen zo mooi vond en toch geen nieuwe geplant heeft, maar overgegaan is op allerlei andere naaldhoutsoorten en variëteiten.

Op de terreinen van gemeenten die zandstreken in beheer hebben is hetzelfde gebeurd. De dennen zijn voor een groot deel verdwenen en door andere, vaak uitheemse, coniferen vervangen. Niet door de grove den die toch

zo goed in het landschap past, maar blijkbaar te gewoon gevonden werd. Vrijwel geen kweker heeft meer *Pinus sylvestris* in voorraad. Wie er eentje hebben wil krijgt de raad deze maar uit de hei te halen; wat helemaal niet zo gemakkelijk lukt, want in die arme grond hebben de den- nen een wijd verspreid en diepgaand wortel- stelsel, waardoor ze verplanten zonder voor- bereiding niet overleven. De kroon van de grove den laat veel licht door, terwijl veel tuinen en parken nu don- kerder worden door de dichte kronen van de vele exotische naaldhoutbomen. Laat hen die in hun nieuwe tuin haastig een blauwe spar of ceder willen planten zich eens afvragen of een grove den op den duur niet beter zou bevallen. Voor de overheid geldt dat de grove den on- misbaar is voor het karakteristieke beeld van de zandgronden in ons land, en dat het daarom dringend gewenst is er grote aantal- len van te planten in parken, op brede ber- men en op overhoeken.

VEEL VOORKOMENDE ZIEKTEN EN PLAGEN BIJ BOMEN (6)

Iepeziekte

Volledigheidshalve kunnen wij er bijna niet aan ontkomen om ook deze belangrijke ziekte in deze serie te bespreken. Er is echter al zoveel bekend en ook over geschreven dat het haast ondoenlijk is om alle interessante de- tails in het korte bestek van deze artikel- tjes samen te vatten. Onderstaande informatie is dan ook niets meer dan een globale be- schrijving die zich beperkt tot de "normale" gang van zaken bij deze ziekte.

De iepenziekte vormt nog steeds de grootste bedreiging voor het iepenbestand in ons land. Deze verwelkingsziekte wordt veroorzaakt door de schimmel *Ceratocystis ulmi* (syn. *Ophiostoma ulmi*). De schimmel groeit in de houtvaten van de boom en geeft hier aanleiding tot verstop- ping. -Dit is het gevolg van de natuurlijke afweerreactie van de boom die zelf zijn hout- vaten verstoppt om zodoende te trachten uit- breiding van de schimmel te voorkomen. Op deze manier wordt echter ook de opgaande sap- stroom verstoord, waardoor de tak verwelkt. -Deze verstoppingen zijn met het blote oog duidelijk zichtbaar in een doorgesneden tak als een donkerbruine verkleuring van het zg. voorjaarshout van de buitenste jaarring. De schimmel wordt van een zieke naar een ge- zonde boom overgebracht door de iepespint- kever (een aantal soorten van het geslacht *Scolytus*). De eieren van deze kever worden door het vrouwtje gelegd in een vraatgang on- der de bast van verzwakte en kwijnende iepen. De larven die uit de eieren komen graven van hieruit ieder een eigen gang (volgens een karakteristiek patroon) en verpoppen aan het eind hiervan.

Indien de schimmel in de boom aanwezig is en tot dit gangenstelsel door heeft kunnen groeien, vormen zich hierin vele sporen welke blijven kleven aan het lijf van de inmiddels volwas- sen geworden kevers wanneer ze zich door de bast naar buiten knagen. Tijdens de zg. rij- pingsvraat van de kevers aan jonge twijgen van in de buurt staande iepen, vallen de sporen in de wondjes die tijdens het vreten in de bast zijn ontstaan en infekteren vervolgens de boom. Een andere, minder algemeen voorkomende ma- nier waarop die ziekte op een naburige boom kan worden overgebracht, is via de wortels, op die plaatsen waar ze met elkaar zijn vergroeid (zg. wortelcontacten). De snelheid waarmee de schimmel de boom kan doen afsterven hangt af van de agressiviteit van de betreffende schimmel-"stam"; er bestaan agressieve en minder agressieve stammen van dezelfde schimmelsoort, en van de erfelijke eigenschappen van de iepesoort cq. cultivar. Er bestaan van de Hollandse iep echter nog geen cultivars die voor 100% resistent zijn tegen de agressieve stam van de schimmel.

De bestrijding van de ziekte wordt in de prak- tijk op verschillende fronten aangepakt:

- bestrijding van de kever door gekoloni- seerde zieke bomen consequent op te ruimen (hierbij maakt men soms gebruik van "vang- stammen", waarin het kevervrouwtje haar eieren legt.
- het uitsnoeien van aangetaste takken (dit heeft alleen zin bij een lichte aantasting)
- het ontwikkelen van resistente iepesoorten d.m.v. selectie en veredeling
- het verbreken van wortelcontacten tussen zieke en gezonde bomen

In dit verband dienen nog een aantal nieuwere bestrijdingsmethoden te worden genoemd die momenteel in studie zijn, zoals de toepassing van zg. feromoonvallen om de kevers te vangen en het injecteren of implanteren van schimmel- dodende stoffen in de boom. Over het uitein- delijke effect hiervan kan echter nog weinig worden gezegd.

Al met al is men er nog niet in geslaagd om de ziekte de baas te zijn. Voorlopig blijft het hoofdzaak om de verspreiding ervan tegen te gaan en eventuele epidemieën te voorkomen. Men zal dus moeten afzien van het op grote schaal aanplanten van iepen, zeker van één en diezelfde cultivar en als men plant, dan liefst met een mengsel van cultivars die enige resistentie bezitten, waarbij het raad- zaam is (om het ontstaan van wortelcontacten tegen te gaan) tussen te planten met andere boomsoorten. Voorts zal men aangetaste exem- plaren op tijd -d.w.z. voordat een nieuwe kevergeneratie uitvliegt- moeten rooien en "onschadelijk" maken door ze te verbranden of door ze geheel te schillen en de bast te verbranden. Het zal duidelijk zijn dat het uit den boze is om ongeschilde stammetjes (voor de open haard) te vervoeren en ongeschild te bewa- ren, iets wat helaas nog vaak voorkomt.

KANDELABEREN EN TOPPEN - EEN SLECHTE GEWOONTE

Kleine bomen worden groot en gaan soms meer ruimte innemen (in hoogte en/of breedte) dan de bedoeling was. Wordt dat onaanvaardbaar, dan kan men twee dingen doen, snoeien of vervangen.

Snoeien wil zeggen dat takken of delen daarvan worden weggenomen en dat is een rekbaar begrip. Grote vrijstaande bomen kan men binnen de perken houden door regelmatig de takken weg te nemen die te veel worden, zonder het model van de kroon al te zeer te veranderen. Mits vakkundig gedaan is dat lang vol te houden. Helaas is op sommige plaatsen een gemakkelijke manier gewoonte geworden, (vooral bij platanen en Italiaanse populieren, maar ook bij andere soorten) namelijk het kandelabereren. Dat is het inkorten van alle takken tot dicht bij de stam, vanwaar weer nieuwe twijgen uitlopen, die na enige jaren weer de illusie van een boomkroon geven, maar des winters in alle lelijkheid de mishandeling blijven tonen. Bij Italiaanse populieren wordt bovendien de top eruit gehaald, waarna het wel vijf of zes jaar duurt voor het geheel weer een beetje op een boom lijkt. Bij bomen in windschermen is dat vaak een normale maatregel, maar bij sierbomen kan dat natuurlijk niet. In plaats van deze voortdurende mishandeling van bomen die problemen veroorzaken is het beter ze maar helemaal op te ruimen en er nieuwe voor in de plaats te zetten. Vaak is een kleiner type boom beter geschikt omdat men daarmee voorkomt, dat dezelfde problemen al snel opnieuw gaan optreden. Men kan ook dezelfde soort gebruiken, maar dan accepteren dat de bomen regelmatig vervangen zullen moeten worden, voordat ze tot volle wasdom kunnen komen.

Hetzelfde geldt als bomen gekandelabererd worden i.v.m. een verslechterde conditie (zie informatieblad nr. 21).

Ook dan wordt de boom er niet mooier op en gaat het om de keuze: vervangen of handhaven - met een lelijke vorm en veel onderhoud. Voor ieder zal die keuze anders uitvallen, maar wij willen er daarbij op wijzen, dat we zes maanden van het jaar de bomen zonder blad zien en dat ze dan toch net zo goed een sieraad voor de straat moeten zijn als 's zomers. En een gekandelaberde boom wordt pas na een jaar of 10 intensief onderhoud weer een sieraad.

RECTIFICATIE:

In het Bomennieuws nr. 18 is in het artikel onder de titel: 'wijziging Boswet als redding voor wilgen' een fout geslopen: de wijziging van art. 15 van de Boswet is nog

niet goedgekeurd door de 2e kamer terwijl het artikel deed voorkomen alsof de wijziging al was doorgevoerd.

IN MEMORIAM MICHAEL MAURER

Verleden jaar is Maurer gestorven. Hij was mogelijk de eerste, maar zeker de meest bekende Europese boomverzorgingsdeskundige en boomchirurg. Na de oorlog naar Amerika gegaan, ontdekte hij dat daar het vak van "tree surgeon" al tientallen jaren algemeen bekend en erkend was en op een hoog niveau van kennis en ervaring werd beoefend, hoewel er ook wel beunhazen mee profiteerden. Maurer zag in dat Europa in dit opzicht ver was achtergebleven, en dat er goede mogelijkheden moesten zijn om er ook hier een winstgevend beroep van te maken, dat tevens een heilzame invloed zou hebben.

Met wat geluk en de steun van landschapsarchitekten, vooral van professor Alwin Seifert, kon hij de ene boom na de andere onder handen nemen, en tenslotte slaagde hij er in zijn bedrijf toonaangevend te maken in Duitsland en daarbuiten. Maurer slaagde omdat de tijd er rijp voor was. We kunnen zelfs wel zeggen dat het de hoogste tijd geworden was. De vernietiging van de natuur die de mens veroorzaakt, roept het bewustzijn op dat de bomen die wij onder onze hoede hebben, verzorging vereisen om te kunnen voortbestaan. Maurer is daarom eigenlijk de stamvader van de Bomenstichting, die werd opgericht door zijn navolgers in Nederland, en die probeert liefde en eerbied voor bomen in ieders bewustzijn te laten doordringen.

OPEN DAG HOUT, 12 EN 13 SEPTEMBER 1981, IN DE IJSSELHAL TE ZWOLLE

Op zaterdag 12 en zondag 13 september wordt in de IJsselhal te Zwolle de "Open Dag Hout" gehouden. Op deze manifestatie, die wordt georganiseerd door de Nederlandse Houtacademie, de Nederlandse Vereniging van Houtsoortenverzamelaars en de Cursistenvereniging van de Nederlandse Houtacademie zal de Bomenstichting met een stand aanwezig zijn. Het doel van de dag is het kweken van bewustwording van hout, boom en bos in alle aspecten, het presenteren van andere onderwerpen en zaken dan die welke doorgaans op een commerciële beurs worden getoond en het bijdragen tot een relatieversterking en tot het leggen van nieuwe contacten. Iedereen is op zaterdag 12 september welkom van 14.00 - 22.00 uur en zondag 13 septem-

ber van 11.00 - 18.00 uur. De toegangsprijs is f 5,-- p.p. Kinderen t/m 12 jaar hebben gratis toegang. Per gezin zal maximaal f 10,-- worden berekend.

HERDRUK: BUNDEL „DICHTER BIJ BOMEN”

Jubileumuitgave van de bomenstichting

DICHTER BIJ BOMEN

De gedichtenbundel "Dichter bij Bomen", oorspronkelijk uitgegeven ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de Bomenstichting is herdrukt, nadat de eerste druk binnen een half jaar was uitverkocht. Dit boekje, waarin opgenomen 50 gedichten over bomen en enkele afdrukken van etsen van Paulien Wittenrood en Philip Wiesman kunt U dus weer bestellen door overmaking van f 12,50 op postgiro 2108755 t.n.v. Penningmeester Bomenstichting, Utrecht, onder vermelding van: "Dichter bij Bomen". U krijgt het boekje dan thuisgestuurd.